

Land en volk in die Areopagusrede (Handelinge 17:22-31)

W.C. Opperman & J.C. Coetzee
Departement Ou Testament & Nuwe Testament
Potchefstroomse Universiteit vir CHO
POTCHEFSTROOM

Abstract

The basic aim of this article is to determine an adequate translation and interpretation of Acts 17:26, and to attempt, by means of basic exegesis and in the light of revelatory history, to supply a Christian perspective on the problem of land and people(s) in Southern Africa. In order to define the possible 'meanings' of words and to extract the main revelatory history related to this topic, the syntax and thought structure of this pericope are also analysed. The conclusion arrived at is that the second main thought of the speech, in which the creation of man and nations is described, is contracted in Acts 17:26. The creation and determination of the abode of man and nations are very definite biblical aspects of the revelation of the true God. A very important issue evident in this pericope is that the highest calling of each nation is not in the first place to determine and secure the location or borders of its country, but to seek the face of God within the abode granted by God as He is the creator and upholder of each nation.

1. 'N SOGENAAMDE APARTHEIDSTEKS

Verskeie publikasies toon aan dat daar grondige verskille oor die gebruik van Handelinge 17:26 in die formulering van kerklike standpunte was en steeds is (Opperman, 1987:7). In die Afrikaanse vertalings blyk Handelinge 17:26 die mees voor die hand liggende Nuwe-Testamentiese Skrifplaas te wees wat moontlik kan lig werp op die vraag na die verhouding tussen 'land' en 'volk'.

Die 'wit' Afrikaanse kerke is in die verlede beskuldig dat hulle van hierdie vers 'n 'apartheidstek' sou maak op grond waarvan 'n pseudo-teologie gebou is. Daar sou 'n 'rasse-mite' rondom die teks gevorm gewees het (Verkuyl, 1971:297; König, 1982:62). In die Afrikaanse 1933/53-vertaling, wat 'in die verlede' die gebruikte teks was, lui die vers soos volg:

En Hy (God) het uit een bloed al die nasies van die mensdom gemaak om oor die hele aarde te woon, terwyl Hy vooraf bepaalde tye en die grense van hulle woonplek vasgestel het, ... (Hand. 17:26. 1933/53-vertaling).

Die interpretasie van die teks raak die probleem van volkere- en rasseverhoudinge in Suid-Afrika. "Christians in South Africa are fundamentally divided over what the Bible

teaches about race relations" (Bax, 1983:112). Bax beoordeel naas ander verse ook die gebruik van Handelinge 17:26 deur die Afrikaanse teoloog.

Selfs al het verskeie persone en instansies die afgelope jare indringend na die kwessie van apartheid gekyk en al is apartheid as politieke beleid 'begrawe', is dit nogtans noodsaaklik en aktueel om so objektief moontlik die lig van God se Woord oor die uiters problematiese saak van volke en hulle lande (woonplek) te laat skyn. Die spanning rondom land en volk in die RSA, maar ook wêreldwyd, soos dit na vore kom in die aandrag om herverdeling van grond, etniese selfregering, ensovoorts, toon dat dit in die wêreld van die 1990's steeds 'n brandende kwessie is en moontlik nog lank sal bly.

In hierdie artikel word Handelinge 17:26 in die lig van die vrae wat aan die teks gestel is, ondersoek. Hierdie vrae is soms nie uit vakwetenskaplike oorweging gestel nie, maar met die doel om 'n 'Skriptuurlike' standpunt oor samelewingsvraagstukke in te neem.

Die vraag wat dus in hierdie artikel ondersoek gaan word is of *Handelinge 17:26, geïnterpreteer binne die konteks van die Areopagusrede, enige lig kan werp op die wil van God vir optrede in 'n gespanne volkeresituasie binne een landstreek?*

2. PROBLEEM, AFBAKENING EN METODE

Aangesien die drie terme *nasies*, *grense* en *tye* in die sentrum van die verskillende interpretasies staan, sal hoofsaaklik daarop ingegaan word. In die interpretasie van die teks word die volgende metode gevolg:

- * Woordbetekenisse word grondig nagegaan.
- * Die (strukturele) plek en betekenis van die vers in die Areopagusrede, binne die verhaal van Paulus se besoek aan Athene en in die boek Handelinge word bepaal.
- * Die moontlike lig wat die Godsopenbaring in die geskiedenis (openbaringsgeskiedenis) enersyds op die verhouding tussen land en volk, en andersyds op die ordening vir die mens se bewoning van die aarde werp, word in die Ou en Nuwe Testament nagegaan.
- * Aan die einde word moontlike toepassings op grond van die bevindinge voorgestel.

3. WOORDSTUDIES EN VERTALING

In die woordstudie word gepoog om 'n balans en kruisverwysing tussen diachroniese en sinchroniese semantiek te behou (vgl. Van Rensburg, 1979:48). Die woordbetekenisse word later ook getoets aan die breër gevolgtrekkings uit die openbaringsgeskiedenis.

3.1 Ἐξ ἑνός (αἵματος)

Voordat na die betekenis van hierdie begrip gekyk word, moet die *tekstkritiese probleem* aandag kry. Daar is twee variante wat byna ewe sterk steun het: ἕξ ἑνός (uit een), ὁ ἕξ ἑνός αἵματος, (uit een bloed) (Aland, 1966:486; Metzger, 1971:456). (Vir 'n bespreking van hierdie tekstkritiese probleem, vgl. Opperman, 1987:17-19.) Vir die doeleindes van hierdie artikel word met die verwysing daarna volstaan. Die belangrike grammatiese vraag is wat die veronderstelde selfstandige naamwoord by ἑνός is - 'n vraag wat later in die beredenering betrek word.

Vir die korrekte vertaling van ἕξ ἑνός, is die lig wat die Atheensheidense sowel as die rabbynse Ou-Testamentiese kultuurhistoriese agtergrond op die formulering werp, van kardinale belang.

3.1.1 Die Atheensheidense konteks

Die pertinente aanspraak Ἄνδρες Ἀθηναῖοι (Atheense manne) aan die begin van die rede (Hand. 17:22), is opvallend. Al het die tradisionele godsdienstige en kulturele invloed van Athene teen die Nuwe-Testamentiese tyd verflou, het die inheems-Attiese Atheners steeds 'n uiters hoë selfbeeld gehandhaaf. Die ware Atheners, en hulle alleen, het hulleself αὐτόχθονες, dit wil sê "of native stock", genoem (Liddel & Scott, 1951:284). Daarmee het hulle hulle as uniek bo die ander Grieke verhef. Bruce (1965) en Rackham (1964) toon duidelik aan dat die ἕξ ἑνός-uitspraak met hierdie houding van die Atheners verband kan hê. Die Atheners het vir hulleself in 'n gees van "racial superiority" die eer opgeëis "on being αὐτόχθονες, sprung from the soil of their native Attica" (Bruce, 1965:336-337). Rackham (1964:316) stel dit soos volg:

Unlike the rest of Greece, the population of Athens had been stationary from time immemorial, so the Athenians prided themselves on being 'autochthonous' (i.e. indigenous), and the common people believed that their first fathers had literally 'sprung from the soil'.

By die vertaling en interpretasie van Paulus se kragtige ἕξ ἑνός-uitspraak moet hierdie egheidense Atheense denke in ag geneem word.

3.1.2 Die rabbynse Ou-Testamentiese gesigshoek

Paulus se rabbynse opleiding in die Skrifte onder Gamaliël I (vgl. Hand. 22:3; Fil. 3:5) oor die gemeenskaplike ontstaan van die mensdom vanuit Adam, was in ooreenstemming met die Ou-Testamentiese openbaring. Die afstamming van die ganse mensegslag van een mens is dikwels deur rabbynse geleerdes beklemtoon (Strack-Billerbeck, 1956:744; vergelyk ook Newman & Nida, 1972:341).

In Paulus se redevoering hou hy hom streng by hierdie rabbynse Ou-Testamentiese gesigshoek dat God "uit een (mens/bloed) elke nasie van die mense gemaak het".

Samevattend: Die kultuurhistoriese situasie waarbinne die apostel hierdie evangelie verkondig, kan soos volg omskryf word:

- Die Atheners het hulleself uniek, uit die Attiese grond en daarom superieur beskou teenoor ander nasies (βάρβαροι), sowel as teenoor alle mede-Grieke.

Daarteenoor het Paulus, getrou aan die Ou Testament en die rabbynse leringe wat op hierdie punt ooreenstem, met sy ἐξ ἑνός-uitspraak die 'onbekende God' se daade bekend gemaak. Op grond van hierdie uitspraak kan die volgende afleidings gemaak word:

- Die ware God het eenmalig uit een mens almal gemaak (ἐποίησεν, aoristus).
- Hy het radikaal die verspreiding van die mensdom in verskillende nasies, πᾶν ἔθνος, om oor die hele aangesig van die aarde te woon, ten doel gehad (κατοικεῖν, doelsinfinitef). Die sintaksis word indringender onder 4.2 bespreek.
- God-bepaalde tye en grense vir hulle woonplek is vooraf vasgestel (vergelyk ook punt 3.4).

3.2 Πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων

Hier wil ons die vertaling van πᾶν ἔθνος enersyds en die genitief ἀνθρώπων andersyds vasstel. Vir die interpretasie ten opsigte van volkereverhoudinge is die vertaling van hierdie frase van kardinale belang. Die betekenis sal aandui of die klem hier op *elke nasie*, of op die *eenheid* van die mensegeslag of op die *verskeidenheid* van *al die nasies* val.

Wanneer πᾶς *met* 'n lidwoord gebruik word, dui dit gewoonlik op die geheel (Louw & Nida, 1988:613, par. 63.2). Dit blyk dat Lukas oorwegend die klassieke taalreëls volg, en dat πᾶς *sonder* lidwoord 'n verdelende betekenis dra (Reicke, 1978:888; Bauer, 1974:636).

Πᾶς het, wanneer dit voor 'n substantief sonder 'n lidwoord gebruik word, gewoonlik die betekenis van *enigeen/everyone*. Blass-Debrunner spesifiseer die betekenis as "not 'each one' like ἕκαστος, but 'anyone'" (1970:143, par. 275(3)). Die betekenis kan in Afrikaans weergegee word as *elke of enige* (vgl. Robertsons, 1912:138, par. 234(b)) - 'n betekenismoontlikheid wat dus eerder die verdelende konnotasie het. Ook die enkelvoud πᾶν ἔθνος dui baie sterk op die verdelende betekenisnuanse van *elke nasie* eerder as *alle nasies* of *die hele mensdom*.

Uit die diachroniese betekenisbepaling blyk dat die woord met redelike sekerheid vertaal kan word as *elke nasie van (die) mense*.

'n Belangrike maatstaf is egter ook die sinchroniese betekenisbepaling aangesien daar

'n oorspronklike van betekenisoonmoontlikhede bestaan in die semantiese velde wat die *geheel*, die *hoeveelheid* en die *totaliteit* aandui. In 'n paar kontekste is dit nie moontlik om die presiese aspek van die betekenis te bepaal nie (Louw & Nida, 1988:613, nota 1).

Twee opvallende plekke waar $\pi\alpha\varsigma$ in die enkelvoud met 'n substantief sonder lidwoord gebruik word, is in Openbaring 14:6 $\pi\alpha\upsilon$ ἔθνος (elke nasie) en in Matteus 3:10, $\pi\alpha\upsilon$ δένδρον (elke boom). Die konteks, waar $\pi\alpha\nu\tau\acute{o}\varsigma$ in die onmiddellik opvolgende frase sonder lidwoord gebruik word, dui egter ook op *die hele* as 'n moontlike betekenis. Sommige navorsers verkies daarom die betekenis *die hele mensdom* (Haenchen, 1965:461, n. 1; Bruce, 1971:358, n. 46; De Boer, 1965:318).

Wanneer bestaande Bybelvertalings nagegaan word, vind 'n mens die volgende betekenisvariasies: *elke nasie*, *al die nasies* en *die hele mensdom* (vgl. Opperman, 1987:20 e.v.). Die meerderheid bogenoemde vertalings impliseer die verdelende betekenis in die enkelvoud (*elke nasie*) of in die meervoud (*al die nasies*) eerder as die geheel-betekenis *die hele mensdom*.

Uit die sinchroniese betekenisbepaling sowel as die vergelykende Bybelvertalings blyk dit dat $\pi\alpha\upsilon$ hier met redelike sekerheid as *elke* of *al die* vertaal kan word. *Elke* stem ooreen met die bogenoemde diachroniese betekenisbepaling. Vir die doeleindes van die bespreking word dus aanvaar dat die enkelvoud *elke* betekenismatig die sterkste gewig dra.

Ἔθνος dra in die enkelvoud meestal die betekenis van *nasie* of *volk* - soms beskryf dit Israel, ander kere enige ander volk. In vergelyking met semanties verwante woorde, kom die betekenis duideliker na vore. Φυλή dui in Handeling 7:13, 14 en in Openbaring 1:7 op volke of stamme as etniese eenhede (Schmidt, 1978:369; Coetzee, 1965:60). Λαός dui meestal op die volk as politieke eenheid. Ἔθνος daarenteen is die algemene term wat op die natuurlike saambinding van 'n volk dui (Schmidt, 1978:370) en impliseer die grootste eenheid waarin mense op die basis van 'n sosio-politieke verband ingedeel kan word (Louw & Nida, 1988:130).

Ἔθνος in die enkelvoud het ongetwyfeld die betekenis van volk of nasie in histories-etniese sin en kan met goeie reg in Handeling 17:26 saam met $\pi\alpha\upsilon$ vertaal word as *alle nasies* of *elke nasie*. In die konteks dui dit op die verskeidenheid nasies wat God gemaak het. Die keuse sal verder getoets word in die volgende metodiese stappe.

Ἀνθρώπων kan as genitief een van twee betekenisse hê: genitief van die verdeelde geheel met die betekenis *elke nasie van die mensdom* of genitief as bystelling wat vertaal word met *die geheel, naamlik van die mensdom*.

In die lig van die beoordeling dat $\pi\alpha\upsilon$ ἔθνος meer waarskynlik *elke nasie* of *al die*

nasies beteken, lyk dit of ἀνθρώπων die sintaktiese funksie het om te beskrywe uit wie die nasies bestaan. Hierdie betekenismoontlikheid dui eerder op die verskeidenheid nasies wat uit die een gemaak is, as die groter eenheid (mensdom) wat uit die een gemaak is. Die genitief impliseer dan dat die mensdom uit nasies opgebou is, en nie dat die mensdom uit individue opgebou is nie. Ook hierdie voorlopige keuse sal later in die bespreking getoets word.

3.3 Προσεταιγμένους καιρούς

Προσεταιγμένους beteken die *vasstelling* of *bepaling* van die καιρούς. Die perfektum passief partisipium dui op iets wat vooraf bepaal is en waarvan die gevolg voortduur. Dit sluit aan by ὄρισας, die aoristus partisipium, wat *vasstel* beteken. Albei betekenis beskryf die goddelike handeling in die verlede ter wille van die bewoning van die aarde.

Καιρούς word deur sommige vertaal met *tye* in die sin van *historiese epogge* wat God vir die nasies bepaal het. Andere sien daarin weer die *natuurtye* of *seisoene* wat God vir die bewoning van die mens op die aarde bepaal het. In die eerste betekenis kan καιρούς dui op die vasgestelde ontstaanstyd en bestaanstyd van 'n volk.

Diegene wat *seisoene* as vertaling voorstaan, beroep hulle op die skeppingsgebeure (vgl. Ps. 104:19, Ps. 74:17 asook Hand. 14:17 (Paulus se Listre-rede)). Bax haal verskeie skrywers aan om dié standpunt te regverdig (1983:20-22). Ook die geskiedenis van die woordbetekenis (etimologie) ondersteun dié moontlike vertaling. In die Nuwe Testament asook die vroeë Christelike literatuur het καιρός wel dié betekenis gehad (Moulton, 1974:315).

Ook om καιρούς met *historiese epogge* te vertaal, het sterk begroning. Ter motivering vir hierdie keuse word veral 'n beroep gedoen op die gebruik van die woord in Daniël 2:21 (LXX) om die opkoms en val van koninkryke aan te dui (vgl. Jer. 1:10). Verder word die voorkoms van die woord in Lukas 21:24 (καιροὶ ἐθνῶν) en 1 Tessalonisense 5:1 as vergelyking gebruik (Trench, 1976:209 e.v.; Delling, 1978:460; Zahn, 1921:614). God is die Here van die geskiedenis. Aan die Atheners word verkondig dat Hy ook die tyd van hulle bestaan (opkoms, geskiedenis en voortgang) vooraf vasgestel het.

Omdat albei vertalings sterk begrond is, sal 'n finale keuse eers later op grond van meer gegewens uit die konteks en die openbaringsgeskiedenis self gemaak kan word.

3.4 Τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας (αυτῶν)

Die vertalingsprobleem draai om die vraag of ὁροθεσίας as territoriale of geografiese grense beskou moet word. Die woord kom in die Nuwe Testament slegs hier voor ('n *hapax legomenon*); daarom moet die lig van die konteks en die moontlike Ou-Testamentiese agtergrond gebruik word om die bes moontlike vertaling te kry.

Sommige beskou ὄροθεσία na aanleiding van Psalm 74:17 as geografiese grense tussen land en see (Haenchen, 1965:461; König, 1982:62). Teen die natuurfilosofiese agtergrond (Dibelius, 1951:30) word dit gesien as die grense van die menslik bewoonbare aarde, tussen die see en die woesteny (De Boor, 1965:318).

'n Heel ander vertaling van ὄροθεσία word gevind vanuit die siening dat dit dui op die territoriale grense tussen die verskillende woonplekke van elke afsonderlike nasie, soos vooraf deur God bepaal. Veral Deuteronomium 32:8 word as agtergrond vir dié siening geneem (Bruce, 1971:336; Grosheide, 1948:148).

'n Vergelyking met verwante woorde help om 'n vertaling te kan gee. In die Hellenistiese tyd is die woord gebruik om die grense tussen bure se eiendom aan te dui (Pohlenz, 1949:86). ὄροθεσία het verband met die woorde ὄρος en τίθημι wat, as samestelling daarvan, letterlik sou beteken *die daad (of die gevolg daarvan) om 'n grens of 'n perk te stel*. Die naaste verwante woord is ὄριον, wat beteken *grens, streek of distrik* (Bauer, 1974:584). Die woord word in Deuteronomium 32:8 in die Septuaginta gebruik: "God het grense vir die nasies bepaal", en kom in die Nuwe Testament net in die meervoud voor (Moulton, 1974:457) met die betekenis van *grense of omgewing*. In die Septuaginta is talle voorbeelde vir die gebruik van ὄρια (Num. 34:2-12; Jos. 13:2 e.v.; Jes. 10:13) as iandsgrense, grondgebiede en grense tussen volke. In vergelyking met die verwante begrippe is daar die moontlikheid dat ὄροθεσία ook territoriale grense kan aandui. Dit kan ook moontlik die grense vir die woongebied van 'n nasie beteken.

3.5 Samevatting van die vertalingsmoontlikhede

Daar is hoofsaaklik drie moontlike vertalings van Hand. 17:26:

- *Die eerste moontlikheid*

Hy het uit een (mens) *elke nasie van die mensdom* gemaak om op die hele aangesig van die aarde te woon, terwyl (nadat) Hy vooraf bepaalde *tye* en die *grense* van hulle woonplek vasgestel het.

- *Die tweede moontlikheid*

Hy het uit een (mens) *al die nasies van die mensdom* gemaak om op die hele aangesig van die aarde te woon, terwyl (nadat) Hy vooraf bepaalde *tye* en die *grense* van hulle woonplek vasgestel het.

In albei bogenoemde twee vertalings word deurgegee dat God uit een mens die grote verskeidenheid van al die nasies van die mensdom gemaak het, vir die nasies hulle *tye* (epogge) vir hulle ontstaan en voortbestaan in sy raad bepaal het, sodat alle nasies woonplek op die aarde sou hê. Hierdie vertaling word onder andere in die lig van Deuteronomium 32:8 geregverdig, waar 'n soortgelyke daad van God beskryf word.

* *Die derde moontlikheid*

Hy het uit een (mens) *die hele menslike geslag* (mensdom) gemaak om op die hele aangesig van die aarde te woon, nadat Hy die bepaalde *seisoene* en die *grense* van hulle woonplek vasgestel het" (dit is: die land, begrens deur die see, waarop die hele mensdom 'n bestaan kan maak).

In hierdie vertaling lê die gedagte van een mensdom as eenheid (van individue) wat uit een mens gemaak is. God se bepaling van die mense se woonplek sluit ook in die ordening van natuurtye (seisoene) en die begrensing van die waters van die wêreld sodat die mens op die land kan woon. Die gedagte word ook in Psalm 74:17 gevind.

In die nagaan van twaalf vertalings (o.a in Afrikaans, Duits, Engels en Nederlands) is gevind dat die meeste vertalers die eerste twee moontlikhede gekies het (Opperman, 1987:20-22). Die eerste moontlikheid het ons insiens die sterkste gronde. Omdat die derde vertaling ook steun het, sal 'n finale keuse eers gemaak word wanneer gevolgtrekkings op grond van die strukturele en openbaringshistoriese studie in ag geneem is.

4. DIE STRUKTURELE PLEK VAN HANDELINGE 17:26

Die analise van die struktuur van die Skrifgedeelte waarin Handelinge 17:26 voorkom, kan meehelp in die interpretasie van die betekenis van die teks in sy konteks.

4.1 Die breë struktuur van die boek en die Atheneverhaal.

Die boek Handelinge vertoon 'n besliste struktuuropbou wat hoofsaaklik in drie dele opgedeel kan word:

- * Die inleiding (1:1-14);
- * Die Heilige Gees word uitgestort (2:1-13);
- * Die uitvoering van Jesus se sendingopdrag (2:14-28:31).

Die laaste hoofdeel val weer in drie subafdelings uiteen. Paulus se besoek aan Athene, waar die Areopagus-prediking plaasgevind het, val onder die laaste subafdeling (9:1-28:31), wat die beskrywing van die evangelieverkondiging aan die heidene bevat.

Lukas beskryf die besoek aan Athene in 'n aanskoulike, dramatiese toneelstyl as 'n lewendige verhaal. By nadere ondersoek vind ons 'n struktuurpatroon in die verhaal (17:15-18:1a). Tussen die bring van Paulus na Athene (17:15) en sy vertrek daarvan (18:1a), is daar 'n duidelike aanloop tot die Areopagusrede (17:16-18) en die afloop daarna (17:33-34). Die vraagstellers neem Paulus na die Areopagus (19-21) en hulle reaksie word beskrywe (32). *In die wentelpunt van die verhaal vind ons die rede* (22-31). 'n Goue draad wat deur die hele verhaal loop, is die prediking oor Jesus wat uit die dood opgestaan het. Die getuienis kom telkens in die boek voor (bv. 1:22; 2:24; 3:15) en bepaal die wyse waarop die besoek weergegee is, die hoogtepunt van die rede

en die reaksie van die vraagstellers en ander Atheners. Hierdeur word die verhaal aan die breë struktuur van Handeling gekoppel met as deurlopende gedagte die opdrag: "Julle sal my getuies wees."

4.2 Sintaktiese struktuur

Slegs opsommende aantekeninge word hierby gegee. Wat vir die interpretasie van vers 26 belangrik is, is die sintaksis van vers 23c tot 29. Paulus verkondig (καταγγέλλω) die ware God. Drie merkers in die struktuur is ὁ Θεός in vers 24, ἐποίησεν in vers 26 en ὁ Θεός in vers 30. Die rede gaan oor 'n Persoon wat op drieërlei manier aan die luisteraars bekend gemaak word. Ons bepaal ons net by die eerste twee merkers en meegaande sinsnedes.

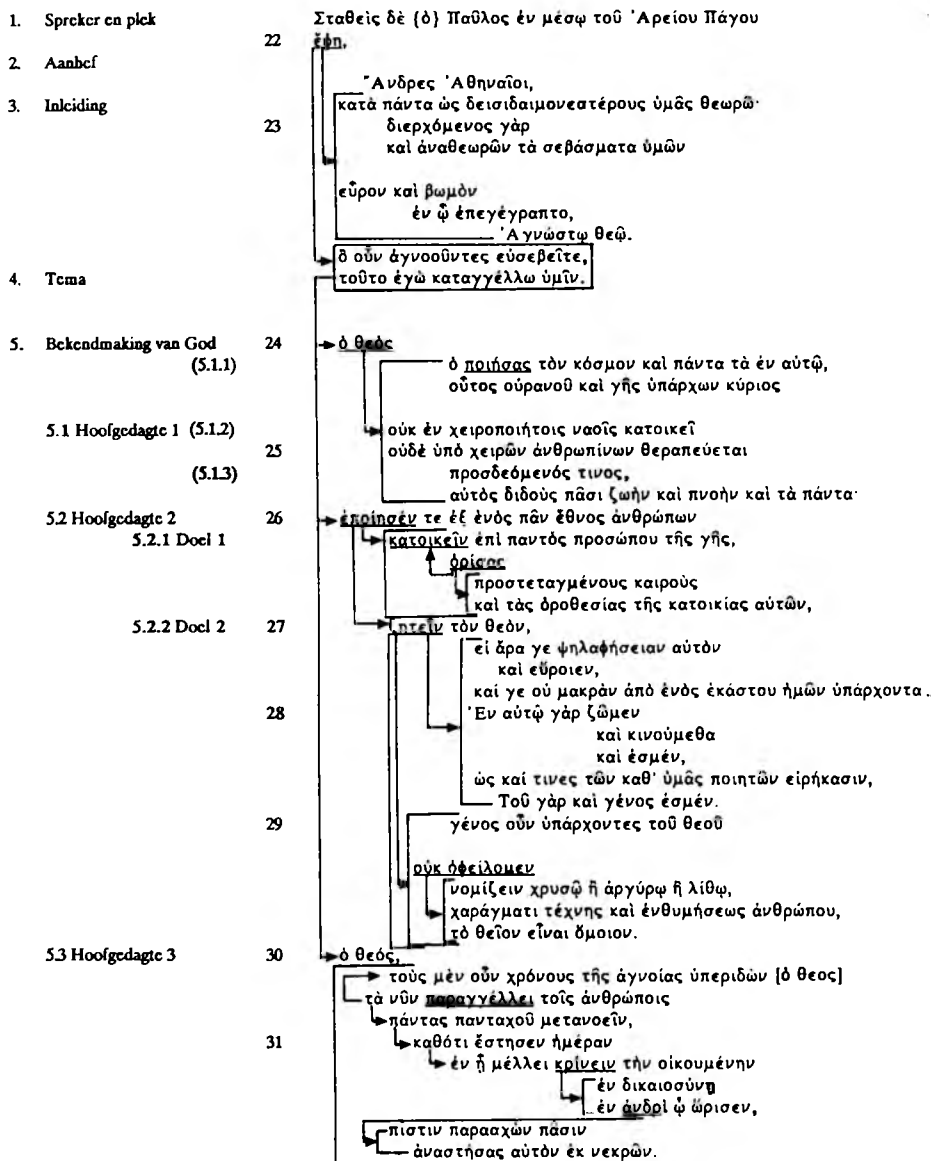
In 'n opvallende omgekeerde omarmende parallelle konstruksie in vers 24 en 25 staan twee pare positiewe stellings oor God aan die begin en einde omarmend rondom die twee negatiewe stellings in die middel. Die negatiewe stellings oor wat God nie is nie, word op dié manier sterk beklemtoon, ook deurdad hulle met hoofwerkwoorde (οὐκ ... κατοικεῖ en οὐδε ... θεραπεύεται) weergee dat God nie afhanklik is nie.

Vanaf vers 26 vind ons weer die beklemtoning van die positiewe wat God wel doen. Die tweede merker ἐποίησεν (Hy het gemaak) bepaal twee infinitiewe, κατοικεῖν (26) en ζητεῖν (27). Hierdie bepaling stel die twee gelykwaardige doelwitte wat God as opdrag vir die mense/nasies bepaal het: om die *aarde te bewoon* en om *God te soek*. Vir hulle bewoning (κατοικεῖν) is daar vooraf bepaalde dinge vasgestel, wat met die aoristus partisipium, ὀρίσας weergegee word.

Die tweede doelwit ζητεῖν τὸν Θεόν word in drie opvolgende sinsnedes verder beskrywe (27-29). Die eerste sinsnede met optatiewe saam met καὶ γε οὐ handel oor die wese van God en die moontlikheid om Hom te vind. In die tweede onderdeel beginnende met Ἐν αὐτῷ word positief gestel dat God nie ver van ons af is nie. In die laaste onderdeel word in die negatiewe stelling (οὐκ ὀφείλομεν) 'n konkluderende samevatting van wie God is, en ook nie is nie, gegee.

Samevattend dui die sintaktiese struktuur aan dat vers 26 binne die tweede hoofdeel van die verkondiging van wie God is, val. Dit beskryf positief God se skeppingsdaad en bepaling vir die nasies se woonplek op aarde. 'n Baie belangrike saak wat hieruit blyk, is dat *vers 26 nie sintakties geïsoleerd van veral vers 27 geïnterpreteer sal kan word nie*. Daarvoor is die twee infinitiewe (κατοικεῖν en ζητεῖν) te opvallend deel van een sinskonstruksie onder ἐποίησεν. Verder is dit belangrik om daarop te let dat die rede drie hoofdele het, waarvan slegs 'n deel van die een in vers 26 voorkom. Meer daarvoor onder die volgende punt.

DIAGRAM: GEDAGTESTRUKTUURANALISE VAN DIE AREOPAGUSREDE

4.3 Gedagtestruktuur

Deur 'n gedagtestruktuuranalise word probeer om die gedagtelyn in die rede te bepaal en in 'n diagram weer te gee. Die uiteindelijke doel bly steeds om 'n korrekte interpretasie van vers 26 te maak. Afleidings op grond van die diagram en struktuuranalise volg onder punt 4.3.1.

4.3.1 Afleidings uit die gedagtestruktuur

Die rede word binne die verhaal van die Athene-besoek in verse 22-31 gevind en kan in vyf hoofdele ingedeel word: die beskrywing van *die spreker en plek* (22a); *die aanhef* (22b); *die inleiding* (22c-23a); *die aankondiging van die tema* (23b); en vyfdens die grootste deel wat *die bekendmaking van God* bevat (24-31). Aansluitend by die sintaksis vind ons *drie hoofgedagtes* oor God in die vyfde deel: *God is nie* soos julle afgode van die versorging deur mensehande afhanklik nie (24, 25); *Hy is Skepper* van al die nasies van die mense (26-29); *God roep* alle mense oral op tot bekering (30-31).

Hierdie weergawe van die gedagtegang kan soos volg gemotiveer word: Die eerste twee dele, die inleiding en die tema, is ooglopend. $\Theta\epsilon\omega\rho\omega$ en $\epsilon\tilde{\upsilon}\rho\omicron\nu$ (22c en 23) dui op Paulus se waarneming in Athene. Die dinge wat hy gesien en gevind het, gebruik hy as inleiding (aanknopingspunt) tot sy preek. Die vloei van die gedagtegang van die inleiding na die tema en tot by die klimaks van die rede word gemerk in die gebruik van die semanties verwante woorde Ἄγνωστον (23a), $\alpha\gamma\nu\omicron\upsilon\tau\epsilon\varsigma$ (23b) en $\alpha\gamma\nu\omicron\iota\alpha\varsigma$ (30). Hulle dui onderskeidelik op die *bron* vir die keuse van die tema ('n altaar), die *doel* van die behandeling van die tema en die einde van die tydperk waarin God *onkunde* ten opsigte van Hom oorgesien het.

Ons bepaal ons verder by die *tweede* hoofgedagte ter wille van die interpretasie van vers 26. Die hoofwerkwoord $\epsilon\pi\omicron\iota\eta\sigma\epsilon\nu$ sluit duidelik by die Dader ($\theta\epsilon\acute{o}\varsigma$) van die eerste hoofgedagte aan. Die stelling oor God as Skepper in die algemeen word nou besonderlik op die mensdom toegespits. Soos in die sintaktiese ontleding aangedui, staan die twee doelsinfinitiewe, "om te woon" en "om te soek", neweskikkend en gelykwaardig ondergeskik aan die hoofwerkwoord.

- * Die eerste doel waarmee die mense geskep is, is om die hele aarde te bewoon. Die Skepper het daarvoor voorsiening gemaak deur vooraf bepaalde tye en grense vir hulle woonplek vas te stel.
- * Die tweede doelstelling met die skepping is om God te soek. Dit is die roeping van al die nasies wat geskep is (en sal word) en deur Hom leefruimte op die aarde gegee sal word. God kan wel gevind word, Hy is nie ver weg nie. In Hom leef en beweeg en bestaan ons. Hy is die lewende God wat van dooie afgodsbeelde verskil.

Die rede eindig in die *derde* hoofgedagte met die klimaks: die tyd van onkunde is

verby, *bekeer julle, want daar kom 'n oordeel*. Die Man na wie die Areopagiete gevra het, is reeds vir daardie doel uit die dood opgewek. Met dié gedagte sluit die rede by die verhaal en die breë struktuur van die boek aan: om getuie te wees van Jesus Christus wat uit die dood opgestaan het.

4.3.2 Interpretasiewaarde van die gedagtestruktuur vir vers 26.

Die gedagtestruktuur dui op die volgende belangrike dinge:

- Die vers vorm slegs 'n deel van die tweede hoofgedagte in die sentrale gedagtelyn en dit kan nie losstaande van ten minste verse 27-29 geïnterpreteer word nie.
- In die vers beweeg die gedagte van die algemene na die besondere skeppingsdade van God in soverre dit die mens raak.
- Die gedagtestruktuurontleding werp wel lig op die betekenis van *καίρους* en *ὁρθείας*. *Seisoene* en *grense* tussen land en see sou logies meer aansluiting vind by die beskrywing van die skepping in die algemeen, die eerste hoofgedagte. Die toespitsing op die mens in die tweede hoofgedagte ondersteun egter eerder die vertaling met *tye* en *grense*, wat logies betrekking het op die *nasies* en hulle woonplekke. As *αὐτῶν* sintakties saamgelees word met *πάν ἕθνος ἀνθρώπων*, moet dit vertaal word met *die grense van hulle woonplek* (van *al die nasies*). *Καίρους* kan teen hierdie agtergrond met sterk gronde as *ontstaanstye, bestaanstye, epogge* van die nasies verklaar word. *Ὅρθείας* kan aansluitend daarby die betekenis dra van *grense tussen die woonplek van die nasies*.
- Die betekenis van Handelinge 17:26 word onder die volgende hoofpunt verder getoets aan die openbaringshistoriese plek van die Areopagusrede.

5. DIE OPENBARINGSHISTORIESE PLEK VAN HANDELINGE 17:26

Dit het God behaag om Hom en sy wil in die loop van die geskiedenis algaande duideliker te openbaar. Die latere woord is normaalweg deurslaggewend. Tog kan die vroeëre woord in die bepaling van die betekenis van die uitsprake in die Areopagusrede meehelp. Dit word aanvaar dat daar 'n eenheid tussen die Ou en Nuwe Testament is, maar dat die onderdele van die openbaringsgeskiedenis in die Testamente 'n eie aard het; dit bly die openbaring van God en handel nie in die eerste plek oor dinge of nasies nie. Sy bepaling vir en heerskappy oor individue, nasies en lande kom egter beslis in die openbaringsgeskiedenis na vore.

Verskeie begrippe in die Areopagusrede (soos *ὀρίσας*, *ὁρθείας*, *ᾤρισεν*, *ἔστησεν*) dra openbaringshistoriese betekenis en dit konstateer God se skeppingsdaad en belig Hom as die Bepaler en Uitvoerder van die geskiedenis. Hy volvoer wat Hy bepaal het tot op die dag wanneer die Man wat uit die dood opgestaan het, kom om te oordeel (Hand. 17:31).

5.1 Godsopenbaring oor die verhouding tussen mens en woonplek in die Ou Testament.

5.1.1 In die begin

Van die eerste hoofstukke van die Bybel af is dit duidelik dat daar 'n besonder noue band tussen die mens en die aarde is. "The earth, a piece of land, belongs to a man as much as a man belongs to the earth and to the land in which he grew" (Alfaro, 1978:51).

Reeds in die skeppingsverhale (Gen. 1:26-29 en 2:7-10, 15-17, 21, 22) word die verhouding tussen die mens as die kroon van die skepping en sy Skepper breedvoerig behandel. Die mens het 'n heersersplig oor die res van die skepping en hy ontvang 'n woongebied: die woongebied word dus sy bloot stoflike aard ontnem en alles wat die mens daar doen, staan in verhouding tot God aan wie hy gehoorsaamheid verskuldig is (Frey, 1964:19). Na die sondeval is daar nie 'n beperking oor waar die mens mag woon en werk nie, maar hy is nie losgemaak van sy band met God nie. Woonplek, arbeid, heerskappy en gehoorsaamheid aan God se wil staan hier steeds onlosmaaklik aan mekaar verbind.

In die Psalms word die skeppingsdaad van God dikwels in herinnering geroep. In Psalm 74 bely die digter van vers 12 af dat God reeds uit die voortyd sy Koning is. Daar word na sy groot verlossingsdade, die eksodus uit Egipte (15b) sowel as die skepping (16b), teruggegryp. Hierdie bekende magdade van God in die openbaringsgeskiedenis word gebruik as grond vir die oproep: "Staan op, o God, verdedig u saak" (v. 22).

Die *manier* waarop die *ordering tydens die skepping* in Psalm 74 voorgestel word, is belangrik vir die doeleindes van hierdie artikel (v. 17). Dag en nag, grense (ἄρια) en seisoene is deur God gemaak (ποίηω). Daar kan 'n ooreenkoms tussen dié Psalm en die Areopagusrede gevind word (König, 1982:62) en dit sou daarop kon dui dat die aarde deur die see begrens is en aan die nasies as woonplek gegee is (Haenchen, 1965:461). Hierdie interpretasie van Handeling 17:26 blyk egter gedwonge te wees en staan nie vas nie. In Handeling 17:26 gaan dit oor die grense van die woonplek van die nasies (kyk afleidings by 4.3.1), en nie oor die grense van die aarde nie.

Die belangrike wat in die Psalm geopenbaar word, is dat God Skepper en Koning is: as Skepper het Hy seisoene en grense tussen see en aarde vasgestel. Ook in die woestyn is aan sy verbondsvolk geopenbaar: God is Koning oor sy skepping en beheer dit tot voordeel van sy volk.

5.1.2 In die tyd van Noag en daarna

Die verdorwenheid van die mense in die tyd van Noag het gespruit uit dit wat hulle op die aarde (wat God vir hulle as woonplek gegee het) gedoen het. Noag was die enigste

wat "naby God geleef het" (Gen. 6:9). Na die sondvloed word met die mense sowel as met al die lewende wesens 'n verbond gesluit (Gen. 9:9). Die mens se woonplek word gewaarborg, vaste tye word vir die skepping vasgestel (8:22), sy oorspronklike koningsreg en verantwoordelikheid oor die skepping word herbevestig (vgl. Gen. 1:26, 28 met 9:2).

Die ontvouting van die volkerewêreld as nageslag van Sem, Gam en Jafet word in Genesis 10 beskryf. Die frase: "in hulle lande, na hulle taal, volgens hulle geslagte, in hulle nasies" (10:5) klink refreinagtig deur in Genesis. 'n Ryke verskeidenheid nasies (ἔθνοι, Gen. 10:5 (LXX)) het as goddelike seen ontstaan (Helberg, 1980:38) en die onderskeidende elemente was land en taal. Al die bekende volke van destyds kon na een vader, Noag, herlei word en God se heerskappy het oor almal gegeld. Die eenheid en verskeidenheid van die mensdom kom in die tyd van Noag sterk na vore. Dieselfde waarheid word ook in die Areopagusrede saamgetrek: uit een mens al die nasies.

Vier sake word in hierdie tyd ten opsigte van die mensdom geopenbaar:

- Alle mense kom uit een geslag: eers Adam, later Noag.
- 'n Geseënde verskeidenheid het ontstaan in verskillende ἔθνοι (nasies) elk met land en taal.
- Die nasies het hulle eie gebiede (ὄρτα, Gen. 10:19), lande (χώραι, 10:20) of woonplek (κατοίκησις, 10:30) gehad.
- Die beskrywing handel oor al die nasies en nie slegs die voorgeslagte van Israel nie; dus godsopenbaring oor die ganse mensdom.

Die tweede geslagsregister (Genesis 11) word weergegee met die oog op die roeping van Abram. Slegs die nageslag van Sem, voorgeslag van Abram, word beskryf. Tera se trek na Kanaän wat net tot in Haran gegaan het, word later voltooi toe sy nageslag Kanaän as erfdeel van die Here ontvang het. Abraham sou nie net geestelike gawes ontvang nie, maar die Here sou hom met woonplek versorg, al was dit as bywoner in die beloofde land.

Die Godsopenbaring in Genesis 10 en 11 verskil. Daar is in Genesis 10 geen veroordeling van die verspreiding van die mensdom in hulle verskeidenheid nie. Die dae om een volk met een taal en een woonplek te vorm, word egter in hoofstuk 11 veroordeel. God straf die mensdom by Babel en dryf hulle uitmekaar. Wat harmonieus moes ontwikkel, word deur God op 'n enigins gewelddadige wyse deurgevoer.

Openbaringshistories gesien, veroordeel God by Babel waarskynlik die sondige strewing om teen sy wil een groot menslike mag te vorm. Nie die eenheid as sodanig word veroordeel nie, maar wel die valse eenheid buite die wil van God. Die volke en nasies moet steeds daar waar hulle woonplek van God ontvang, *Hom in hulle kultuurbeoefening*

erken as Heerser oor sy skepping en alles daarin.

5.1.3 Land en volk in die verbond met Abraham

Van die roeping van Abram af (Gen. 12) gaan dit in die openbaringsgeskiedenis om 'n volk en sy land en volkere en hulle lande (Snyman, 1977:321); dit is God se nuwe begin met die mensdom (Helberg, 1980:44). Hierdie artikel word beperk tot een faset in hierdie deel van die openbaringsgeskiedenis: die *belofte van 'n land* in die verbondsluiting.

Abram is geroep uit sy *vaderland* asook uit sy familieverband na die *land* wat God Hom sou wys (Gen. 12:1). Die landsbelofte (en ander) word met 'n bewys verseël (15:18 e.v.). Die konkrete grense van die beloofde land word reeds aan Abram genoem, al sou hy nie die land in besit neem nie.

By die instelling van die besnydenis (Gen. 17) word die posisie van die land in die verbondsluiting die duidelikste omskryf. Die *geestelike band* wat in die ewige verbond gesluit word, word *gekonkretiseer in die landsbelofte*. Geloof omvat horisontale en vertikale dimensies; daarom kan Abraham se geloofsgehoorsaamheid om te trek in verband gebring word met sy verwagting van "'n stad met fundamente, waarvan God die boumeester en oprigter is" (Heb. 11:10). Sy geestelike hoop gee hom krag en motivering om sy opdrag op aarde uit te voer.

Die verbondseise vra absolute en onvoorwaardelike gehoorsaamheid aan God. God skenk genadegawes, ook in die gawe van 'n woonplek vir die gelowige Abraham en sy nageslag. Hy eis dat hulle daar waar hulle woon, as vreemdeling in Kanaän, as onderdrukte in Egipte, aan sy wil onderworpe sal bly.

5.1.4 Israel en die beloofde land

Die bestaan van Israel as verbondsvolk in hulle land is onlosmaaklik aan hulle verhouding met die Verbondsgod verbind. Met die roeping van Moses kom die saak van 'n land reeds na vore. Die Here belooft om sy volk na "'n goeie en wye land" te laat trek (Eks. 3:8). Hy sal sy beloftes aan Abraham gestand doen (6:6,7). Wie vader en moeder eer, sal lank in die land woon wat God aan hom gee (20:12). Die Here sal die land gereed maak deur die volkere uit te dryf en self die grense vas te stel (23:25-33).

Die volk se verblyf in die land sal in die verbondsverhouding geseënd wees solank hulle aan God gehoorsaam bly en Hom dien. Wanneer ongehoorsaamheid kom, sal 'n vloek op die *land* rus sodat by volharding in goddeloosheid die volk uit die land verdryf sal word (Deut. 28:21, 37).

5.1.5 Die ander nasies en hulle lande

Baie insiggewend vir die studie van die Areopagusrede is dat die landsbelofte reeds by

Abraham binne die geskiedenis van die ander nasies geplaas word. Die vierde geslag sou die beloofde land in besit neem, eers as die ongeregtigheid van die Amoriete vol sou wees (15:16). Ook die Amoriete se tyd van verblyf in die land is deur God bepaal.

Die besondere bemoeienis van God met die uitverkore nageslag van Abraham beteken nie dat die res van die mensdom, wat woonplek betref, aan hulle eie lot oorgelaat word nie. In Deuteronomium word geopenbaar: "... Ek sal julle van hulle land selfs nie 'n voetbreed gee nie; want Ek het aan Esau die gebergte Seir as 'n besitting gegee" (2:5; vgl. ook Amos 9:7). Die verband tussen volke en lande is in hulle name te merk: Egiptenare in Egipte, ensovoorts, maar hulle leef daar omdat God dit so wil.

In Deuteronomium 32:8 lees ons dat die grense van die volke vasgestel is volgens die getal van die kinders van Israel. Daar is ook ander lesings van hierdie gedeelte naamlik "volgens die getal van die seuns van God" (LXX) en "die getal van die engele van God" (Die Bybel (LXX), 1976:276). Al is die lesing nie duidelik nie, openbaar God beslis hier sy almag oor al die nasies. Almal is afhanklik van die grote God: Hy het vir hulle elk 'n erfdeel bepaal, lank voordat Israel hul in die woestynland bevind het en hulle hul erfdeel ontvang het (32:10). Israel is begenadig dat hierdie dinge aan hulle bekend gemaak is. Die ander volkere het nog nie die God geken wat aan hulle woonplek gee nie.

5.1.6 Land en volk in die prediking van die profete

5.1.6.1 Jesaja 40-55

Die profeet Jesaja lê besondere nadruk daarop dat die Here die Skepper is (Helberg, 1980:186). Hy is ook die Bestierder van die lotgevalle van alle nasies. Geen ander deel van die Bybel verwys méér na die skepping as hierdie gedeelte van Jesaja nie (König, 1982:69). Die God wat beloftes van verlossing gee, se almag as Skepper word enersyds geopenbaar. Andersyds word die terugtog uit die ballingskap in skeppings-terme verkondig.

Daar word 'n opvallende ooreenkoms tussen Jesaja 45:12-24 en Handelinge 17:24-31 gevind.

- Paulus en Jesaja preek albei in opdrag van die Here tot die heidene.
- Paulus se kerugmatiese prediking verwys telkens na die skepping (Floor, 1982:41), so ook Jesaja.
- God se omvattende skeppingswerk (van die hemel en aarde, sowel as van die mense) word deur albei beklemtoon. Die aarde is georden om dit vir mense bewoonbaar te maak. Nasies en konings het woonplekke en God heers oor alles en almal.
- Jesaja het gepreek in 'n tyd van onkunde vir die nasies; Paulus preek in die nuwe

tydvak waarin die onkunde van die nasies opgehef word.

- Albei beklemtoon die vergeefsheid van afgodsdien, en die noodsaak van die aanbidding van die ware God. Daarom word almal tot bekering opgeroep. Wie God ken en dien, sal nooit beskaamd staan nie.

Samevattend: In sowel Jesaja 45:12-24 as in Handeling 17:24-31 word verkondig: God het deur sy skepping vir die mens woonplek op die aarde gegee, maar dit is noodsaaklik dat die mens God moet ken en aanbid. Daarom (oŭv) hef God nou (vŭv) deur die prediking die onkunde op (17:30).

5.1.6.2 Jeremia

Omdat Jeremia die "poet of the land par excellence" was, is sy profetiese uitsprake ook 'n belangrike bydrae oor die verhouding tussen God, land en volk (Brueggemann, 1977:107). Jeremia waarsku die volk oor die komende ballingskap: "Soos julle my verlaat het en vreemde gode in julle land gedien het, so sal julle vreemdes dien in 'n land wat julle s'n nie is nie" (Jer. 5:19). Later word verlossing aangekondig met die belofte van terugkeer na hulle land (Jer. 30). Geestelike verlossing wat lei tot bekering sal gegee word (31:12-14). In die ellende wat die ballinge moes deurmaak, was seën opgesluit (Davies, 1974:39): die tugtiging het hulle verhouding met God herstel en sodoende is die doel van die ballingskap bereik. Terug in die land wat God aan hulle voorvaders gegee het, kon hulle Hom weer dien.

In Jeremia kom die 'nuwe verbond' vir die eerste keer ter sprake (31:31 e.v.). Die liggaamlike en geestelike herstel van die volk word ook deur Esegïel op 'n besondere manier beskryf (Eseg. 36:22 e.v.): die Here maak met die nuwe verbond 'n totaal nuwe begin - 'n begin wat van die volk 'n wesensverandering vra. Behalwe die geestelike herstel sluit die beloftes van die nuwe verbond weer woonplek in (Eseg. 36:28).

In hierdie tyd bestaan daar steeds die onvervulde profesieë ten opsigte van die land, wag daar nog toekomstige voordeel. Om net in die land te woon, is nie die volle seën nie - die seën is wel om rus en vrede in gemeenskap met God te beleef. Daarom kon Jeremia ook die volk aanmoedig om in ballingskap, weg van hulle land, God te dien. In die vreemde land was hulle die geseëndes wat God se nabyheid kon ervaar en in gemeenskap met Hom kon lewe. Hulle het daar gehoop op iets beters. So bly daar ook later in hulle eie land die verwagting op die beter toekoms van die nuwe verbond en dié verbond word in Christus vervul (Heb. 8:8-12).

5.2 Die Godsopenbaring oor die verhouding tussen mens en woonplek in die Nuwe Testament

5.2.1 Jesus en die land

Met die koms van Christus het die oorblyfsel van die volk van God steeds in die

beloofde land gewoon. By Jesus ontbreek die besliste verwysing na die volk en hulle land soos dit by die profete aanwesig was; tog word van die profesieë oor die land en dorpe vervul. Wanneer die pad vir Jesus gelyk gemaak word, is Israel in hulle land (Mark. 1:5). In Betlehem word die Messias gebore. Die dieper grond vir die terugkeer uit ballingskap is dat Hy daar in die land van belofte gebore kon word (Snyman, 1977:330). In Jerusalem word die Heilige Gees uitgestort.

In Matteus ontvang die burgers van die koninkryk van God die belofte: "Salig is die sagmoediges, want hulle sal die aarde beërwe" (5:5). *Salig* moet verstaan word teen die agtergrond van die koms van die koninkryk met die koms van Christus. Die saliges is hulle wat deel in die *reeds* van die heil in Christus, maar ook nog wag op die heerlijkheid van die toekoms, die volheid van die koninkryk. Wie is die sagmoediges? *Sagmoedigheid* beskryf die mens in sy verhouding tot God en sy medemens; dit dui op iemand wat bereid is om ter wille van reg en geregtigheid te dra en te verdra. Hy wreek hom nie oor persoonlike verliese nie, vergeld nie kwaad met kwaad nie, word nie toornig nie, maar soek sy toevlug in die Here. Die sagmoedige is nie die swakkeeling nie, maar iemand wat sterk is in Christus. Hy kry deur die Heilige Gees die krag wat hom in staat stel om nie homself met geweld te handhaaf nie, maar sagmoedig te bly (Gal. 5:23). Hy kan vervolging en verlies aan eiendom ter wille van sy geloof met geduld dra. Hy is seker van die blywende en beter besitting in die hemele (Heb. 10:34).

In die belofte van Jesus vind Psalm 37:3, 11 sy weerklank: die ootmoediges sal die aarde besit. In dié Psalm gaan dit om Israel as *land*. Die Bergrede gryp verder: die horison word al wyer: 5:5 - die *aarde* sal beërwe word; 5:13 en 14: sout en lig vir die *wêreld*. Die sagmoedige is in die wêreld en het hoop op die besitneem van die wêreld. Nou neem die aggressiewes en geweldenaars die land in besit; by die eindoordeel sal dit omgekeerd wees: die sagmoedige, ootmoedige sal die aarde beërwe, omdat hy op God vertrou (Bligh, 1975:46).

Wat hou die belofte van Jesus in? Op hierdie aarde sal die een wat die koninkryk van God soek, ook deur sagmoedig te wees, geseënd wees. Die saligsprekinge word omarm deur die twee beloftes "aan hulle behoort die koninkryk van die hemele" (5:3, 10). Die beloftes moet eskatologies gesien word: kriteria wat by die eindoordeel sal geld, word hier vooropgestel. Die Bybelse werklikheidsbetrokkenheid word egter beklemtoon met die belofte van die 'aarde' wat dui op meer as geestelike gawes - dit gaan ook om fisiese woonplek. Dit wat jy nou ken, waar jy nou ly, waar jy nou sagmoedig is, sal jou besitting wees (Eichholz, 1965:37).

Nou kan jy tevrede wees met wat jy het. Al is jy arm, besit jy alles (2 Kor. 6:10). Alles behoort aan dié wat nie op mense vertrou nie, hulle behoort aan Christus en Christus aan God (1 Kor. 3:21). Die toekomsverwagting is seker: die besitname van die nuwe aarde (Lloyd-Jones, 1959/60:71); dan sal wat nou paradoksaal lyk, in volmaaktheid

vervul word.

5.2.2 Die betekenis van *land* na Pinkster

Na die uitstorting van die Heilige Gees word die evangelie uitgedra vanaf die land van belofte na al die nasies in ander lande tot aan die uiterste van die aarde. Die Heilige Land tree nou op die agtergrond en die geestelike koninkryk van God op die voorgrond. Die evangelie word gebring na die nasies in hulle lande waar hulle deur die geloof deel kry aan die koninkryk van die hemele. In die lig van die openbaringsgeskiedenis is die roeping van die volke en nasies om die God wat ook aan hulle woonplek op hierdie aarde gegee het, te leer ken en te dien.

Die evangelie van Jesus Christus gee die hoop op die nuwe hemel en aarde soos in die apostels se briewe en in Openbaring beskryf word (2 Pet. 3:13; Op. 21).

5.3 Gevolgtrekkings uit die openbaringsgeskiedenis

Paulus se Areopagusrede sluit nou aan by die groot openbaringshistoriese momente, ook by die openbaring oor die verhouding van land en volk. Dit bevestig dus die moontlikheid om *grense* in Handeling 17:26 te verstaan as *grense* van 'n woonplek van 'n volk, en nie van die nasies as een mensheid nie. Die *tye* kan in samehang daarmee beskou word as die *tye* van die ontstaan van volkere. Samevattend beklemtoon dit dat alle nasies hulle bestaan en woonplek op aarde uit die hand van die almagtige Skepper ontvang.

- * "*Hy het uit een (mens) al die nasies van die mensdom gemaak...*": Verwysing na die *skeppingsdaad* van God kom duidelik en by herhaling in die geskiedenis voor. Die ontstaan van die nasies kan uit Genesis 10 afgelei word as iets wat onder God se seënende hand plaasgevind het.
- * "*... om oor die hele aarde te woon ...*": God het opdrag gegee om die aarde te vul. By Babel word die mense verplig om te versprei. God gee aan alle volke en nasies woonplek op die aarde.
- * "*... terwyl Hy vooraf bepaalde tye en die grense van hulle woonplek vasgestel het, sodat hulle die Here kon soek ...*": Daar is verskeie plekke in die openbaringsgeskiedenis gevind wat daarop dui dat God die aarde as woonplek vir die mense voorberei het. Vir Israel is op 'n besondere manier *tye* en *grense* vir hulle ontstaan en bestaan bepaal. Dit word ook geopenbaar dat Hy vir al die nasies woonplek geskep het en *tye* van hulle ontstaan sowel as die deel van die aarde wat vir hulle bestem is, vasgestel het (kyk 5.1.5). Die belangrike is dat van die begin af geopenbaar is dat *die mens, ook die nasie of volk, nie van God moet vergeet in sy woonplek* nie. Almal moet Hom soek en dien. Selfs die heidennasies se ongeregtigheid is deur hom veroordeel.
- * *Onkunde oor die ware God het oor 'n lang tyd onder die nasies geheers*. Die onkunde is oorgesien, maar God se mag is deur sy bemoeienis met Israel ook aan hulle

bekendgemaak. Paulus verkondig dat die tyd van onkunde nou verby is. Almal, oral, word opgeroep tot bekering. God sal oor almal kom oordeel wanneer Christus weer kom. Niemand sal dan verontskuldiging hê dat hulle God nie ken nie.

6. INTERPRETASIE EN TOEPASSING

6.1 Die betekenis vir die eerste hoorders

Paulus se besoek aan Athene val in die tyd wat Agaje 'n Romeinse provinsie was. In die oostelike provinsies het die Hellenistiese beskawing oorheers (Sherwin-White, 1981:175): die meeste inwoners van Athene was in die eerste eeu n.C. nog nie Romeinse burgers nie, en die inwoners was hoofsaaklik van Griekse oorsprong. Die eerste hoorders, Atheense manne, was heel waarskynlik Grieke, trotse Atheners wat geroem het dat hulle ἀπόχθονες, van oorsprong uit die Attiese grond, was (Bruce, 1942: 18). Hulle het hulleself beter as die ander volkere en hulle mede-Grieke geag (vgl. 3.1). Ten spyte van groot godsdienstigheid, het hulle die ware God egter nie geken nie.

In vers 26 verkondig Paulus wat die verhouding tussen die ware God en die mense is. Hy, die Skepper van alle dinge, wat Heerser oor hemel en aarde is, het alle mense uit een gemaak. Die Atheners moes hoor dat nie hulle, of enigiemand anders, hoër of beter voor God is nie (Harrison, 1975:270). Paulus reflekteer die taal en denke van die Ou Testament in sy verkondiging van God as Skepper en Onderhouer van alles. In die stelling, dat Hy Skepper van nasies is hoor die Atheners dat hulle soos alle ander nasies ook as *Atheners en Grieke deur God geskep is*.

Die parallelle infinitief-konstruksie (κατοικεῖν en ζητεῖν) belig die doel van God se skepping van nasies:

- * Die nasies moes eerstens die hele *aarde te bewoon*. God het die aarde vooraf so georden dat mense en nasies daarop kan woon. Ook vir die Grieke is die tyd van hulle ontstaan en hulle voortbestaan sowel as die bepaling van hulle woonplek deur die ware God vasgestel.
- * Daar kom egter nog die tweede doelwit by: daar waar hulle woon, wil God dat hulle Hom sal soek en vind. Daarom die *oproep tot bekering* vir elke individu van watter volk of nasie hy ook al lid is, en waar hy ook al op die aarde woon.

6.2 Die betekenis in die Nuwe Testament

Ons aanvaar dat daar 'n eenheid tussen Ou en Nuwe Testament is: dieselfde God wat Hom as Skepper en God van die verbond bekend gemaak het, is die God wat Hom as Vader, Seun en Heilige Gees in die Nuwe Testament bekend gemaak het. Eenheid impliseer egter nie eendersheid nie. Veral in die verhouding tussen land en volk en God was 'n voortgang. In die tyd van Abraham tot met Christus was daar een volk en

een land direk by die verbondsluiting betrokke. Na Christus word meer volke in meer lande betrek. Die vraag wat beantwoord moet word, is wat Handeling 17:26 en 27 ons kan leer oor die nuwe verhouding tussen land en volk en God.

Paulus preek vir heidene; daarom praat Hy nie in die konteks van die Ou Testament en testamentêre beloftes van 'n land vir Israel nie: dit kom glad nie ter sprake in die Areopagusrede nie. Hy gaan nie terug tot by Abraham nie, maar tot by Adam. God is die God van die hele skepping, die hele mensdom, hulle Skepper, die Bepaler van hulle lewe. Na Christus is ons weer terug by iets tipies van die tyd voor Abraham. Van Abraham tot Christus het God as't ware sy rug op die mensdom gedraai en sy koninkryk in 'n gedeelte van die mensdom berei (Helberg, 1980:44).

Uit God se verhouding met Israel en hulle land word iets vir al die nasies geopenbaar, alhoewel dit nie letterlik op alle nasies toegepas kan word nie.

Die hoofsaak vir Israel was om in die land van belofte in gemeenskap met God te lewe. Nou moet alle nasies dit hoor: *soek en vind God daar waar julle woon!* Dit was sy bedoeling vir al die nasies van die mensdom van die begin af.

Dit wat die volk as woonplek het, is verkry deur die genade van die almagtige God. Die hoofsaak wat uit Handeling 17:26, 27 afgelei kan word is dat *God die woonplek gee*, die mens moet nie daarvoor ywer nie. Die mens se verantwoordelikheid is om in gehoorsaamheid aan God die land te bewoon.

Wat dan van die testamentêre belofte ten opsigte van woonplek soos in die ou verbond (vgl. Snyman, 1977:330)? Die erfgename in Nuwe-Testamentiese terme is die gelowige in Christus (Gal. 3:29; Rom. 8:16, 17; Heb. 9:11-17). Daar is 'n geestelike erfenis: die koninkryk van die hemele en sy geestelike goedere. Dit hou egter ook 'n ander erfenis in: die aardryk as erfdeel van die regverdige (Matt. 5:3, 5). Dit is die belofte vir die volk van God, die gelowiges uit alle nasies (Op. 7:9).

Die gelowige besit dus werklik (testamentêr) die aarde. Dit mag nou ten dele wees (vergelykbaar met Abraham as vreemdeling in die beloofde land, of met Israel in ballingskap), maar *deur die geloof is hy geregtig op die nuwe aarde as erfdeel*. Op hierdie aarde kan die gelowiges uit alle nasies nie nou reeds aanspraak maak op hulle 'beloofde land' nie, maar hulle kan reeds as deelgenote aan die koninkryk van God in gemeenskap met God leef. Hulle sal uiteindelik deel hê aan die belofte: "Die nasies sal in die stad (nuwe Jerusalem) se lig lewe, en die konings van die aarde bring hulle skatte daarheen" (Op. 21:24).

6.3 Die betekenis in die Suider-Afrikaanse volkeresituasie

Handeling 17:26 kan nie geïnterpreteer word asof dit beteken: God het vir alle nasies hulle vaste woonplekke en tye bepaal, daarom moet 'n beleid van afsonderlike ontwik-

keling gevolg word, waar elke volk sy eie land moet hê nie. Daar is in die verlede ten onregte normatiewe afleidings hieruit gemaak oor God se doel met die nasies (vgl. Combrink, 1986:222, 223). So 'n afleiding oorskry die skopus van die Areopagusrede en die hoofsaak van die rede word gemis. In hierdie rede is 'n duidelike hooftema met drie hoofgedagtes:

- * God is nie van mense se versorging afhanklik nie.
- * God is die Skepper van al die nasies met die gelykwaardige doelwitte om die aarde wat Hy daarvoor georden het te bewoon en om daar waar God hulle woonplek gee, Hom te soek.
- * Hy roep alle mense oral op om hulle tot Hom te bekeer.

Dit gaan nie daaroor dat permanente grense getrek is en die volkere hulle moet beywer om 'afsonderlik' binne hulle 'god-gegewe' land te woon nie. Nee, Handelinge 17:26 kan nie geïsoleerd gelees word nie. In die konteks openbaar God hier dat alle volke in Suider-Afrika, waar hulle ook al woon, 'n verantwoordelikheid teenoor Hom het. Die hoofsaak is nie om 'n grondgebied te bekom nie, maar om in die woonplek wat deur die Skepper in Christus vir hulle bestem is, in gemeenskap met Hom te lewe.

Waar verskillende volkere naby aan mekaar moet woon en werk, is die roeping van God om in die volk waarvan jy lid is jou Godgegewe taak uit te voer: "Soek eers die koninkryk van God en sy geregtigheid." Hierdie opdrag mag nooit verdring word met die slagspreuk: 'Ek wil eerstens vir my eie volk 'n koninkryk bou en veg vir 'n eie grondgebied nie'. Die woonreg van 'n volk word egter steeds erken. Sonder om ewigdurende vaste grense te trek, gee God woonplek waar volke Hom moet dien op kulturele, staatkundige en sosiale gebied. As deel van die nuwe verbondsvolk van God sien elke gelowige van elke volk uit na die wederkoms van Christus om die 'nuwe aarde' te beërwe".

7. BIBLIOGRAFIE

- ALAND, K. 1966. *The Greek New Testament. Third Edition (corrected)*. London : United Bible Societies.
- ALFARO, J.I. 1978. *The Land-Stewardship. Biblical Theology Bulletin*, 8(2):51-61, Apr.
- BAUER, W. e.a. 1974. *A Greek English Lexicon of New Testament and Other Early Christian Literature*. London : University of Chicago.
- BAX, D.S. 1983. *The Bible and Apartheid 2. (In De Gruchy, J.W. & Villa-Vicentio, C. ed. Apartheid is a Heresy. Cape Town : David Philip. p. 112-143.)*
- BLASS, F. & DE BRUNNER, A. 1970. *A Greek Grammar of the New Testament and other Early Christian Literature. A Translation and Revision by R.W. Funk*. Chicago : University of Chicago.
- BLIGH, J. 1975. *The Sermon on the Mount, a Discussion on Mt.5-7*. Slough : St Paul Publications.
- BRUCE, F.F. 1942. *The Speeches in the Acts of the Apostles*. London : Tyndale Press.
- BRUCE, F.F. 1965. *The Acts of the Apostles. The Greek Text with Introduction and Commentary*. London : Tyndale.

- BRUCE, F.F. 1971. *The Book of the Acts*. Grand Rapids : Eerdmans. (The New International Commentary on the New Testament.)
- BRUEGGEMANN, W. 1977. *The Land*. Philadelphia : Fortress Press.
- BYBEL. 1953. *Die Bybel, hersiene uitgawe*. Kaapstad : Bybelgenootskap van Suid-Afrika.
- BYBEL. 1976. *The Septuagint Version of the Old Testament and Apocrypha (with English translation)*. London : Bagster.
- COETZEE, J.C. 1965. *Volk en Godsvolk in die Nuwe Testament*. Potchefstroom (Proefskrif, (ThD) - PU vir CHO).
- COMBRINK, B. 1986. *Perspektiewe uit die Skrif*. (In Kinghorn, J. red. *Die NG Kerk en apartheid*. Johannesburg : Macmillan SA. p. 211-234).
- DAVIES, W.D. 1974. *The Gospel and the Land*. Berkeley : University of California Press.
- DE BOOR, W. 1965. *Die Apostelgeschiede*. Wuppertal : Brockhaus. (Wuppertal Studienbibel.)
- DELLING, G. 1978. *Kairos*. (In Kittel, G. ed. *Theological Dictionary of the New Testament*. Vol. 3. Grand Rapids : Eerdmans. p. 455-464.)
- DIBELIUS, M. 1951. *Paulus auf dem Areopag*. (In Greeven, H. ed. *Aufsätze zur Apostelgeschichte*. Goettingen : Vandenhoeck und Ruprecht. p. 29-70.)
- EICHHOLZ, G. 1965. *Auslegung der Bergpredigt*. Neukirchener-Vluyn : Neukirchener Verlag.
- FLOOR, L. 1982. *Perspektiewe op die prediking van Paulus*. Pretoria : NG Kerkboekhandel.
- FREY, H. 1964. *Das Buch der Anfänge, Kapitel 1-11 des erstern Buches Mose*. Stuttgart : Calwer Verlag. (Die Botschaft des Alten Testaments.)
- GROSHEIDE, F.W. 1948. *De Handelingen der Apostelen*. Amsterdam : Van Bottenburg.
- HAENCHEN, E. 1965. *Die Apostelgeschichte*. Goettingen : Vandenhoeck und Ruprecht.
- HARRISON, E.F. 1975. *Acts: The Expanding Church*. Chicago : Moody Press.
- HELBERG, J.L. 1980. *Die Here regeer*. Pretoria : NG Kerkboekhandel.
- KÖNIG, A. 1982. *Hy kan weer en meer*. Pretoria : NG Kerkboekhandel Transvaal. (Gelowig nagedink, deel 3: Oor die skepping.)
- LIDDEL, H.G. & SCOTT, R. 1951. *A Greek-English Lexicon*. Volume 1. Oxford : Clarendon.
- LLOYD-JONES, D.M. 1959/60. *Studies in the Sermon on the Mount*. Grand Rapids : Eerdmans.
- LOUW, J.P. & NIDA, E.A. 1988. *Greek-English Lexicon of the New Testament*. New York : United Bible Societies.
- METZGER, B.M. 1971. *A Textual Commentary on the Greek New Testament*. London : United Bible Societies.
- MOULTON, W.F. & MILLIGAN, G. 1974. *The Vocabulary of the Greek Testament, Illustrated from the Papyri and other Non-Literary Sources*. London : Hodder and Stoughton.
- NEWMAN, B.M. & NIDA, E.A. 1972. *A Translator's Handbook on the Acts of the Apostles*. Helps for Translators. Volume XII. London : UBS.
- OPPERMAN, W.C. 1987. *Land en volk in die Areopagusrede*. Potchefstroom. Ongepubliseerde verhandeling (ThM - PU vir CHO).
- POHLENZ, M. 1949. *Paulus und die Stoa*. *Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft*, 42:69-104.
- RACKHAM, R.B. 1964. *The Acts of the Apostles*. Grand Rapids : Baker Book House.
- REICKE, B. 1978. *Pas*. (In Kittel, G. ed. *Theological Dictionary of the New Testament*. Vol. 5. Grand Rapids : Eerdmans. p. 886-896.)
- ROBERTSONS, A.T. 1912. *Beknopte Grammatica op het Griekse Nieuwe Testament*. Vertaal deur F.W. Grosheide. Kampen : Kok.
- SHERWIN-WHITE, A.N. 1981 (Second print). *Roman Society and Roman Law in the New Testament*. Grand Rapids : Baker Book House.
- SCHMIDT, K.L. 1978. *Ethnos*. (In Kittel, G. ed. *Theological Dictionary of the New Testament*. Vol. 2. Grand Rapids : Eerdmans. p. 364-372.)
- SNYMAN, W.J. 1977. *Land en volk in die Bybel*. (In Snyman, P.C. red. *Nuwe en ou dinge*. Potchefstroom : Pro Rege. p. 321-331).
- STRACK, H.L. & BILLERBECK, P. 1956. *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrash, II. Das Evangelium nach Markus, Lukas und Johannes und die Apostelgeschichte*. München : C.H. Beck.
- TRENCH, R.C. 1976. *Synonyms of the New Testament*. Grand Rapids : Eerdmans.

Land en volk in die Areopagusrede (Handelinge 17:22-31)

- VAN RENSBURG, J.J. 1979. Inleiding tot die semantiek van die Nuwe-Testamentiese Grieks. Potchefstroom : Wesvalia.
- VERKUYL, J. 1971. The Dutch Reformed Church in South-Africa and the Ideology and Practice of "Apartheid". *Reformed World*, 31(7):291-301. Sept.
- ZAHN, T. 1921. Die Apostelgeschichte des Lucas, Zweite Haelfte. Leipzig : Deichertse Verlagsbuchhandlung. (Kommentar zum Neuen Testament, band 5.)